

Загорський Володимир Степанович

*член-кореспондент Національної академії наук України,
доктор економічних наук, професор, директор Львівського
регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління
при Президентові України*

ORCID: 0000-0003-3260-3271

e-mail: zahorskyi@ukr.net

Борщук Євген Михайлович

*доктор економічних наук, професор, професор кафедри
менеджменту Львівського регіонального інституту державного
управління Національної академії державного
управління при Президентові України*

ORCID: 0000-0001-8695-6588

e-mail: borshuk@yahoo.com

**ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ**

Обґрунтовано теоретичні положення сталого розвитку сільських територій, виконано узагальнення підходів до вирішення досліджуваної проблеми. Запропоновано трактувати поняття “сільська територія” як складну еколого-економічну систему, структурними елементами якої є соціальна, виробнича й екологічна підсистеми. Проаналізовано головні підходи до вирішення проблем сталого розвитку сільських територій.

Ключові слова: сільська територія; сталий розвиток; економіка; системний аналіз; еколого-економічна система.

Постановка проблеми. Сільські території мають важливе значення для будь-якої держави, оскільки саме вони забезпечують продовольчу безпеку держави як ключову складову загальної системи національної безпеки, сприяють збереженню культури і національних традицій в умовах світової глобалізації. Як свідчить світова практика, саме розвиток сільських територій визначає загальний рівень соціально-економічного розвитку будь-якої країни. Тому, в умовах євроінтеграції, для України важливим є досвід країн ЄС у вирішенні проблем розвитку сільських територій. У межах ЄС сільські території займають 91% площі, на них проживає більше половини населення ЄС, виробляється 42% ВВП ЄС і надається 53% робочих місць. Важливим аспектом функціонування сільських територій для країн ЄС, у контексті забезпечення енергетичної безпеки, є їх використання як структурних елементів виробництва відновлюваної енергії. Саме тому уряди держав із розвинутою економікою (США, Канада, Австралія,

країни ЄС, Японія) прагнуть створити і підтримувати ефективні механізми розвитку сільських територій, популяризувати сільські традиції і сільський спосіб життя. Важливе місце в процесах функціонування національної економічної системи займає аграрно-промисловий комплекс (далі – АПК), специфіка формування і функціонування якого визначаються особливостями сільських територій [1].

Україна має величезні сільські території, на яких проживає значна кількість населення і які є основою соціально-економічного розвитку і прерогативою національної безпеки держави. АПК є визначальним чинником національної економічної системи України – виняткові природні багатства і вигідне географічне розташування створюють прекрасну основу для розбудови потужного сільськогосподарського сектору в Україні. Третина світових запасів найбільш родючого чорнозему разом зі сприятливим температурним режимом і опадами забезпечують оптимальні умови для розвитку рослинництва, тваринництва і виробництва біомаси для біоенергетики.

Загалом, Україна відіграє ключову роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. Про це заявив Координатор регіональних стратегічних програм Продовольчої та сільськогосподарської Організації Об'єднаних Націй (FAO) в Європі та Центральній Азії Р. Йеле: “Україна має 30 відсотків усього світового чорнозему, і це надзвичайно позитивна відправна точка. Сільське господарство, як і раніше, буде одним із ключових чинників української економіки. Все пов'язане з сільськогосподарською галуззю – переробка, торгівля, постачання сировини – має тут величезний потенціал”. Незважаючи на те, що Україна має 30% світового чорнозему та відіграє ключову роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки, Сільськогосподарська організація в Європі й Центральній Азії заявляє про “жахливу ситуацію” з повноцінним харчуванням жителів України” [2]. Тому проблема сталого розвитку сільських територій для України є однією з центральних, вирішення якої забезпечить, значною мірою, сталий розвиток всієї національної економічної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми соціально-економічного розвитку сільських територій перебувають у центрі дослідження провідних вітчизняних учених. Важливий внесок у вивчення цієї проблеми зробили П. Гайдуцький, Л. Грановська, Б. Данилишин, О. Павлов, І. Прокопа, П. Саблук, А. Третяк, Л. Шепотько, В. Юрчишин та інші. У працях провідних учених достатньо фундаментально розроблено теоретичні і прикладні підходи до вирішення проблем розвитку сільських територій.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, незважаючи на вагомість отриманих економічною наукою результатів, окремі питання, пов'язані з виявленням сутності соціально-економічного розвитку сільських територій, потребують подальшого дослідження на основі застосування сучасної методології наукових досліджень, інструментарію

системного аналізу, використання еколого-економічного підходу до аналізу проблем соціально-економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Методологічні засади дослідження сільських територій мають міждисциплінарне спрямування, оскільки розглядаються у розрізі географічних, регіональних, економічних та управлінських наук, а тому важливим є чітке визначення базових для досліджуваної проблеми понять. Так, незважаючи на те, що термін “сільська територія” використовується вже впродовж тривалого часу, у визначенні його змісту поки що відсутній єдиний підхід – існують кілька десятків визначень і їх кількість продовжує зростати, що свідчить про складність і багатогранність цього поняття. Загалом, можна стверджувати, що існуючим визначенням сільських територій бракує системності, врахування їх значення для задоволення потреб не лише різних економічних галузей, недостатньою мірою відображається специфіка функціонування соціальної, інституціональної та екологічної сфер у межах сільських територій. На сьогодні також відсутня єдина концепція сталого розвитку сільських територій, яка б давала змогу формувати напрямки вдосконалення механізмів їх соціально-економічного розвитку [3].

Визначення сільських територій подано в документах Організації по економічному співробітництву і розвитку (далі – ОЕСР): сільські території або сільський регіон (район) охоплює людей, територію та інші ресурси суспільного ландшафту і маленьких населених пунктів за межами безпосередньої сфери економічної активності великих міських центрів. А критерієм віднесення поселення до міста чи села є густина населення [4]. Зауважимо, що у Європі до сільських територій зараховують і невеликі міста, тобто відмінність між селом і невеликим містом (за способом життя, розвитком соціальної інфраструктури, рівнем доходів) у них фактично нівельована. Проте в Україні це лише намагаються досягнути. На думку Х. Семенишина, лише одного критерію (густоти населення) мало для визначення сільських територій [5]. В. Юрчишин, при визначенні поняття “сільська територія”, особливу увагу надає багатоаспектності функцій та характеристик сільських територій: “Сільська територія у сучасному розумінні являє собою складну і багатофункціональну природну і соціально-економічну структуру, яка характеризується сукупністю властивих кожній з них особливостей” [6]. Диференційований підхід у процесі тлумачення сутності сільських територій пропонує М. Малік, який вважає сільські території історично сформованою у законодавчо визначених межах системною сукупністю, що поєднує у собі адміністративно-територіальну (сільські поселення, села, сільські ради) та територіально-функціональну приналежність, що характеризується певним способом життя, відмінним від міського [7].

На нашу думку, сільські території можна трактувати як складну еколого-економічну систему (далі – ЕЕС) з її природними ресурсами, основними засобами, соціально-культурно-побутовими умовами та населенням, що здійснює соціальні, виробничі та екологічні функції [8, 9]. За своїм змістом ЕЕС – це

певна частина земної поверхні з притаманними їй природними, людськими ресурсами, на якій відбувається взаємодія природних, матеріально-технічних і соціальних потоків, яка є середовищем існування живих організмів, враховуючи і людину.

Структурними елементами головних підсистем ЕЕС є:

– екологічні компоненти: повітря, ґрунт, вода, флора, фауна, мінеральні (енергетичні та сировинні) ресурси;

– соціальні компоненти: елементи демографічного, соціального й етнічного спрямування та різноманітні зв'язки між ними на конкретній території;

– виробничі компоненти: виробничі фонди, транспорт, житлово-комунальне господарство, споруди техногенної сфери, предмети споживання (рис. 1) [10].

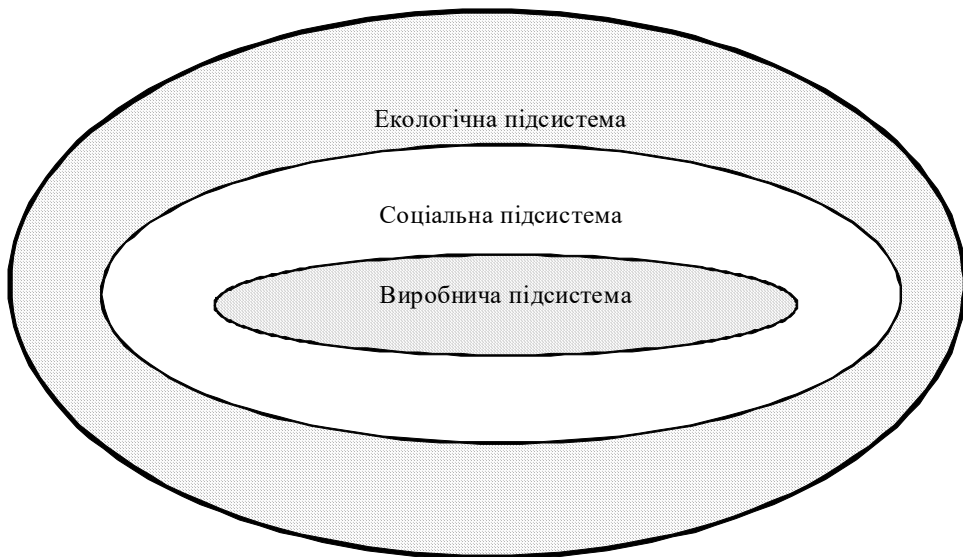

Рис. 1. Структура еколого-економічної системи

Необхідно зазначити, що аналіз застосування поняття в економічній літературі дає змогу стверджувати, що на сьогодні складно досягти єдиного підходу щодо універсального визначення сільської території, прийнятною для всіх країн, і яке можна використовувати у будь-якій ситуації, оскільки, наприклад, поділ на сільські території та міста може відбуватись як на політичному, так і на адміністративному рівнях [11]. Водночас очевидно, що визначення поняття “сільська територія” не повинно ідентифікуватися винятково з сільським господарством як галуззю виробництва, що свідчить про недоцільність обмеження наукового аналізу їхньої сутності галузевим підходом. Сільські населені пункти не завжди за своїми функціями обов'язково повинні бути сільськогосподарськими, оскільки до них належать невеликі промислові,

транспортні, рекреаційні населені пункти, хоча, за традицією, функціонування сільських територій пов'язується саме з функціонуванням АПК.

Структурними елементами сільської території є:

– сільська громада: визначальний соціальний осередок функціонування сільської території. Вона об'єднує всіх без винятку громадян, які проживають на певній території, незалежно від того, де вони працюють – на цій території чи поза її межами;

– село (сільське поселення): соціально-побутовий, виробничий осередок, адміністративний і соціально-культурно-побутовий центр, своєрідна столиця кожної сільської території;

– органи місцевого самоврядування та інші громадські організації, що розташовані і діють на певній сільській території;

– соціальна і виробнича інфраструктура, які функціонують на цій сільській території та забезпечують потреби її функціонування і розвитку;

– сільськогосподарські угіддя, на яких здійснюється виробництво продукції рослинницьких, враховуючи багаторічні насадження, галузей;

– сільськогосподарські підприємства різних форм власності та інші виробничі, управлінські, господарюючі структури, незалежно від форм власності, на яких вони засновані, організаційних і правових типів, спеціалізації тощо [12].

Важливим аспектом дослідження проблем сільських територій є визначення їх функцій. Провідні вітчизняні дослідники виокремлюють такі головні функції, які виконують сільські території у межах національної соціально-економічної системи:

– виробнича: спрямована на забезпечення продовольчої безпеки;

– демографічна: відтворення населення;

– трудовресурсна: забезпечення економічної системи трудовими ресурсами;

– житлова: територія проживання;

– культурно-етнічна: сприяє збереженню мови, традицій тощо;

– рекреаційна: створює умови для відпочинку.

Як у теоретичному, так і в практичному аспектах, важливим чинником при дослідженні проблем сільських територій є чітке визначення суті сталого розвитку сільських територій. Водночас зазначимо, що сама Концепція сталого розвитку, запропонована в Ріо-де-Жанейро в 1992 р., припускає досить широке тлумачення поняття “сталий розвиток”. Системний аналіз концепції сталого розвитку дає змогу визначити особливості сучасного стану формування наукових засад теорії сталого розвитку. А саме:

– відсутність єдиної загальноприйнятої методології дослідження проблем сталого розвитку;

– наявність значної кількості наукових шкіл із різними поглядами на суть сталого розвитку;

– відсутність загальноприйнятої парадигми, що спричиняє необхідність будувати теорію із самих основ;

– існування відносної свободи вибору методів дослідження при формуванні теорії сталого розвитку [13].

Ці висновки повною мірою стосуються і проблеми розробки методології дослідження сталого розвитку сільських територій – на сьогодні в науці існує досить розширене тлумачення сталого розвитку сільських територій. На нашу думку, сталий розвиток сільських територій повинен базуватися на головних принципах сталого розвитку, які визначені в “Порядку денному на XXI століття” і забезпечують досягнення головних цілей сталого розвитку:

– поліпшення якості життя;

– гарантоване здоров’я людей;

– задоволення основних життєвих потреб як сучасного населення, так і майбутніх поколінь;

– боротьба з бідністю;

– раціональні структури виробництва і споживання, раціональне природокористування;

– збереження екосистем, захист клімату і озонового шару, забезпечення екологічної безпеки;

– екологічна свідомість, екологічна етика;

– становлення громадянського суспільства;

– усунення всіх форм насильства над людиною і природою (запобігання війнам, тероризму і екоциду) [14].

Враховуючи специфіку сільських територій як складної ЕЕС, головними цілями сталого розвитку можна визначити: сталий розвиток АПК, осучаснення сільського типу життя населення з одночасним збереженням національних рис соціальної культури, збереження на відповідному рівні історично освоєних природних ландшафтів, забезпечення екологічної рівноваги в межах ЕЕС, поліпшення якості життя соціуму, який проживає у межах ЕЕС. Сталість розвитку ЕЕС ми будемо розглядати як спроможність сільської території зберігати найважливіші характеристики свого оптимального функціонування впродовж тривалого часу і наявність відповідної системи керування, спрямованої на забезпечення сталого розвитку головних підсистем ЕЕС.

Можна виокремити три головні складові сталого розвитку території як складної ЕЕС: соціально-економічну, екологічну й інституціональну. У цьому контексті виникає необхідність застосування системного підходу до дослідження, оскільки саме такий підхід дасть змогу повною мірою дослідити соціальні, виробничі й екологічні процеси, їх взаємозв’язок і вплив на забезпечення сталого (чи дестабілізацію) соціально-економічного розвитку в межах ЕЕС. Тому важливими аспектами механізмів забезпечення сталого розвитку в межах сільських територій є:

– системність механізмів забезпечення сталого розвитку території, що дає змогу враховувати неоднорідність завдань, які виникають у процесах переходу соціально-економічних процесів на принципи сталого розвитку;

– автономність механізмів управління при вирішенні проблем сталого розвитку в умовах децентралізації, що тісно пов'язано з проблемами децентралізації;

– ефективне використання потенціалу ЕЕС загалом і окремих її головних підсистем зокрема.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України перехід на принципи сталого розвитку сільських територій є одним із найважливіших завдань, які постають перед державною владою і місцевим самоврядуванням. Зростання ефективності АПК, суттєве покращення демографічних показників на селі, поліпшення структури і типу функціонування сільської соціальної інфраструктури сприятимуть розвитку національної економіки загалом, забезпечать високий рівень національної безпеки в різних сферах.

Аналізуючи сучасну соціально-економічну ситуацію, що склалася в сільській місцевості України, провідні учені виділяють низку проблем, які накопичувалися впродовж всього часу формування України як незалежної держави, і які тісно пов'язані із загальними проблемами соціально-економічного розвитку України. А саме:

– низький рівень конкурентоспроможності національної економіки, економічних свобод та підприємництва;

– невисокий рівень привабливості для прямих іноземних інвестицій;

– висока енергоємність ВВП, низький рівень використання поновлювальних джерел енергії;

– політична нестабільність, наявність зовнішніх загроз, низька якість державного управління соціально-економічними процесами, високий рівень корупції тощо.

Загострення кризових явищ в українському суспільстві, що спостерігалось упродовж останніх п'яти років, стало суттєвою перешкодою для сталого розвитку сільських територій: впав рівень виробництва; скоротився ресурсний потенціал сільського господарства; погіршилася демографічна ситуація; призупинилися процеси формування господарюючих суб'єктів; знизилася якість життя населення. У сучасних умовах недостатні темпи розвитку сільських територій обумовлені також відсутністю адекватних сучасним реаліям ефективних інститутів місцевого самоврядування та недостатнє стимулювання державою приватного підприємництва на селі. Все це в сукупності з недосконалістю соціально-економічної інфраструктури на сільських територіях негативно впливає на процеси, пов'язані з відтоком і деградацією робочої сили, обумовлює виникнення соціально-економічних диспропорцій. Наявність диспропорцій, своєю чергою, сприяє появі в сільській місцевості депресивних

зон, які характеризуються нестабільністю і наявністю дуже суттєвих проблем економічного, соціального та екологічного спрямування [15 – 17].

Сталий розвиток сільських територій повинен відбуватися на основі модернізації виробничої інфраструктури, підвищення рівня зайнятості сільського населення, зменшення трудової міграції, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва, покращення якості і безпеки сільськогосподарської продукції, поліпшення екологічної ситуації у сільській місцевості та забезпечення високого рівня відтворення природних ресурсів. Йому необхідна наявність зваженого підходу до державного регулювання розвитку сільських територій, із урахуванням їх особливостей, з метою створення умов для саморозвитку та активізації людського потенціалу.

Ефективність державного регулювання розвитку сільських територій прямо обумовлена раціональним поєднанням заходів, прийнятих на національному і регіональному рівнях. Активізація людського потенціалу, що проживає на цих територіях, формування установки на соціальну активність і мобільність сільського населення забезпечується ефективним місцевим самоврядуванням. Важливу роль у цих процесах повинні виконувати структури підтримки, що допомагають у поширенні інформації, розробці проєктів, підготовці заявок на отримання грантів, що забезпечують зворотний зв'язок. З огляду на це, у регіонах необхідне створення агентств із розвитку сільських територій, які повинні забезпечити сільському населенню можливість участі в управлінні основними процесами соціально-економічного розвитку.

Суттєвим негативним наслідком низьких темпів розвитку сільських територій України є виникнення диспропорцій у просторово-регіональному розвитку держави, що стримує процеси налагодження міжрегіональних горизонтальних та вертикальних інтеграційних зв'язків, обмежує можливості використання ресурсного потенціалу сільських територій для забезпечення соціально-економічної безпеки України. Окрім того, розвиток сільських територій є важливим не лише з огляду на необхідність вирішення їх соціально-економічних проблем, але й збереження звичаїв українського народу, його історичних та етнічних особливостей. Адже саме сільська громада на сьогодні є ключовим носієм та осередком розвитку культурних традицій [18].

До головних проблем функціонування сільських територій, які тривалий час гальмують перехід сільських територій до динамічного сталого розвитку, є:

– депопуляція і старіння сільського населення, що призводять до вимирання і малолюдності сіл;

– історично сформований низький рівень соціальної комфортності проживання населення в сільській місцевості, скорочення установ соціальної інфраструктури, низька якість послуг, що надаються, і їх важкодоступність, що призводить до зниження якості сільського життєвого середовища (благоустрою територій, станом сфери послуг);

– велика напруженість на ринку праці в сільській місцевості, моногалузевий тип сільської економіки з тенденцією до скорочення працівників у сільськогосподарських організаціях, низький рівень заробітної плати та загалом сільських домогосподарств, що провокує міграцію з села кваліфікованої частини населення;

– збіднення сільської культури і низька престижність сільського способу життя.

Основними причинами погіршення соціально-економічного та екологічного стану сільських територій в Концепції розвитку сільських територій, затвердженій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 р., визнається:

– відсутність цілісної послідовної державної політики, спрямованої на комплексний розвиток сільських територій, основою якої повинні бути потреби територіальних громад села;

– недостатність обсягів державної фінансової підтримки існуючих програм, спрямованих на сільський розвиток;

– низький рівень забезпечення сільського населення соціальними та економічними послугами [19 – 21].

Загалом, для сільських територій характерні низькі доходи населення, високий рівень бідності, безробіття. Невідповідність сільської інфраструктури сучасним потребам обумовлює збільшення інтенсивності міграційних відтоків працездатного населення в міста, в інші країни. Тому невідкладним завданням, на сучасному етапі становлення України як незалежної держави є необхідність забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій. Все це в сукупності обумовлює розгляд розвитку і формування ефективної політики соціально-економічного розвитку сільських територій як ключового чинника забезпечення національної безпеки України. Агропромисловий комплекс створює понад 10% валової доданої вартості України, є одним із основних бюджетоформуючих секторів національної економіки [22].

Для України як держави, орієнтованої на експорт сільськогосподарської продукції, з великим сільськогосподарським виробничим потенціалом, прогноз розвитку світового сільськогосподарського ринку є багатообіцяючим. Очікується, що на фоні збільшення доходів, урбанізації, змін харчових звичок і розвитку виробництва біопалива світові обсяги торгівлі сільськогосподарською продукцією стабільно зростатимуть. Це стосується як сировини, так і готової продукції із високою доданою вартістю. Для того, щоб повною мірою використати сприятливу кон'юнктуру світового ринку сільськогосподарської продукції, необхідно розкрити потенціал сільського господарства і агробізнесу України шляхом проведення глибокої, довгострокової і збалансованої реформи, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності сільського господарства та харчової промисловості, а також на розвиток сільських територій.

Політика розвитку сільських територій повинна враховувати місцеві потреби і стимулювати місцеві ініціативи. Це призведе до створення нових робочих місць як у не аграрному секторі і в розвитку різноманітних форм підприємницької діяльності на селі, так і в сільському господарстві, шляхом диверсифікації сільськогосподарського виробництва, виробництва більшої кількості продукції з високою доданою вартістю та органічної продукції, а також до покращення інфраструктури, що зумовить підвищення якості життя у сільській місцевості.

В. Герцег і Л. Газуда виокремлюють переваги і недоліки, які суттєво впливають на соціально-економічні процеси сільських територій України, які розглянемо нижче [23].

Переваги:

- сприятливе геополітичне розташування, агрокліматичні умови та родючі ґрунти для сільськогосподарського виробництва;
- експортна орієнтація, налагоджена експортна інфраструктура та партнери;
- проживання на сільських територіях третини населення України;
- значний природний та ресурсний потенціал;
- історичний досвід господарювання, високий освітній та професійний рівень населення;
- функціонування органів управління на місцях;
- виділення незначної частини бюджетних коштів для підтримки аграрного виробництва та інфраструктурного забезпечення регіонів.

Недоліки:

- високе регуляторне та адміністративне навантаження;
- відсутність доступного кредитування, насамперед для малих сільськогосподарських виробників (нерозвиненість інфраструктури фінансування сільського господарства, відсутність інвестиційних можливостей і доступності кредитних ресурсів);
- нерозвиненість інфраструктури сільської місцевості (нерозвинені сільські ринки та інша сільська інфраструктура, занадто дорога логістика);
- низька продуктивність (відносно низька продуктивність у сільському господарстві та промисловій переробці сільгосппродукції);
- переважання сировини в експорті;
- якість життя в сільській місцевості (низькі доходи та відсутність перспектив для мешканців сільських територій, що спричинює трудову міграцію).

Механізм сталого розвитку сільських територій працює завдяки таким інструментам:

- територіальні інвестиційні програми;
- субсидії сільгоспвиробникам;
- удосконалення податкового адміністрування для забезпечення сталого розвитку територій;

– пільгове кредитування малих, середніх підприємств й індивідуальних підприємців для активізації підприємницької діяльності в межах сільських територій;

– удосконалення системного аналізу оцінки процесів формування і ефективності використання інвестиційних ресурсів.

Для сучасної соціально-економічної ситуації, що склалася в сільській місцевості України, характерна наявність проблем, вирішення яких затягуються впродовж тривалого періоду. Це є суттєвою перешкодою для забезпечення сталого розвитку сільських територій. Із загостренням соціально-економічної ситуації в Україні в агропромисловому секторі відбулося загострення кризових явищ: впав рівень виробництва; скоротився ресурсний потенціал сільського господарства; погіршилася демографічна ситуація; призупинилися процеси формування господарюючих суб'єктів; знизилася якість життя населення. Міграція робочої сили, виникнення соціально-економічних регіональних диспропорцій зумовили появу в сільській місцевості депресивних зон, стан яких характеризується нестабільністю і наявністю дуже нагальних проблем економічного, соціального та екологічного спрямування.

Важливим аспектом формування стратегії регіонального розвитку є врахування усіх регіональних особливостей. Відповідно, для кожного регіону має бути характерна наявність націленості на формування власних підходів до розвитку сільських територій. На сучасному етапі цей процес відрізняється безсистемністю, що істотно знижує ефективність управління. Таким чином, завдання сталого розвитку сільських територій є надзвичайно значущим, вимагає значного теоретичного опрацювання та методологічного обґрунтування.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Загалом, можна стверджувати, що методологія дослідження сталого розвитку сільських територій перебуває на стадії розробки. Враховуючи особливості концепції сталого розвитку, можна констатувати, що сталий розвиток сільських територій повинен базуватись на раціональному системному використанні екологічного, соціального і виробничого потенціалу території. Регламентація соціально-економічних процесів у межах відповідної ЕЕС, регулюючі процеси органів державної влади і органів місцевого самоврядування повинні відбуватись із врахуванням принципів сталого розвитку. Вони повинні бути спрямовані на вирішення територіальних екологічних проблем, підвищення раціонального використання потенціалу території, на розробку механізмів економічного стимулювання соціальних процесів сталого розвитку території.

Список використаної літератури

1. Крутиков В. К., Федорова О. В. Развитие сельских территорий: инновации, диверсификация. Калуга : ЗАО Типография “Флагман”, 2011. 216 с.
2. Земельний вісник України. URL : [http:// http://zemvisnuk.com.ua/page/ukra-na-ma-30-sv-tovogo-chornozemu](http://zemvisnuk.com.ua/page/ukra-na-ma-30-sv-tovogo-chornozemu) (дата звернення: 10.06.2019).

3. Грановська Л. М., Нижеголенко К. С. Теоретичні підходи до формування категорій “сільська територія”, “сільський регіон” // Збалансоване природокористування. 2016. № 1. С. 10—15.

4. Мантино Ф. Сельское развитие в Европе. Политика, институты и действующие лица на местах с 1970-х годов до наших дней. URL : http://www.eastagri.org/publications/pub_docs/Mantino.pdf (дата обращения: 10.06.2019).

5. Семенишина Х. М. Визначення поняття “сільські території”: соціально-економічний аспект // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). 2012. № 4(59). С. 29.

6. Юрчишин В. В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектору економіки // Економіка АПК. 2005. № 3. С. 7.

7. Малік М. Й. До питання сталого розвитку сільських територій // Економіка АПК. 2008. № 5. С. 53.

8. Про схвалення Концепції Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 121-р від 03.02.2010 р. URL : zakon1.rada.gov.ua. (дата звернення: 10.06.2019).

9. Загорський В. С., Борщук Є. М. Системний аналіз концепції сталого розвитку. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 256 с.

10. Загорський В. С., Борщук Є. М. Індикатори стійкого розвитку еколого-економічної системи // Вісник економічної науки України. 2007. № 2. С. 45—49.

11. Лисенко Л. До визначення поняття “сільська територія” // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. 2009. № 2 (38). С. 12—15.

12. Комплексна програма Перспективи агропромислового комплексу та розвитку сільських територій Івано-Франківської області у 2005 – 2010 роках та на період до 2015 року. URL : http://www.google.com/url?sa=D&q=http://www.if.gov.ua/files/programa_agro.doc&usq=AFQjCNE5N-hgVsdWCvFOzQBhPg8Hkj3Efw (дата звернення: 10.06.2019).

13. Загорський В. С., Борщук Є. М. Теоретико-методологічні основи концепції стійкого розвитку // Стратегія забезпечення сталого розвитку України : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (20 травня 2008 р., м. Київ) : у 3 ч. Ч. 1. Київ : РВПС України НАН України, 2008. С. 82—85.

14. Agenda 21, 1992 United Nations Conferens on Environment and Development / Rio de Janeiro (United Nations) A Conf. 151 / 14. URL : <http://www.un.org>. (date of using: 10.06.2019).

15. Проблеми та перспективи розвитку сільських територій України (на прикладі Карпатського регіону) : наук.-аналіт. доп. / наук. ред. В. В. Борщевський ; Інститут регіональних досліджень НАН України. Львів, 2011. 60 с.

16. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві : Закон України. URL : <http://ligazakon.ua> (дата звернення: 10.06.2019).

17. Напрями та засоби розвитку сільських територій в контексті зміцнення соціально-економічної безпеки України / за ред. д. е. н., проф. Т. Г. Васильціва, к. е. н., доц. В. В. Бойка. Львів : Ліга-Прес, 2016. 260 с.

18. Саблук П. Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави // Економіка АПК. 2005. № 11. С. 10, 11.

19. Комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на період 2015 – 2020 роки. URL : <http://minagro.gov.ua/node/16025> (дата звернення: 10.06.2019).

20. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року. URL : <http://minagro.gov.ua/node/16822> (дата звернення: 10.06.2019).

21. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року : затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 385/2014 від 06.08.2014 р. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF> (дата звернення: 10.06.2019).

22. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року..

23. Герцег В. А., Газуда Л. М. Концептуальні основи розвитку сільських територій // Економіка і суспільство. 2018. Вип. 15. С. 513—518.

Статтю подано: 22.04.2019

Статтю схвалено: 15.05.2019

Zahorskyi Volodymyr Stepanovych

member-corr. of the National Academy of Sciences of Ukraine, Doctor of Economics, professor, Director Lviv Regional Institute for Public Administration of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

ORCID: 0000-0003-3260-3271

e-mail: zahorskyi@ukr.net

Borshchuk Yevhen Mykhailovych

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Managements Department Lviv Regional Institute for Public Administration of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

ORCID: 0000-0001-8695-6588

e-mail: borshuk@yahoo.com

**THEORETICAL-APPLIED ASPECTS OF RESEARCH
OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS**

Problem setting. Providing sustainable development of rural areas is one of the priority tasks of socio-economic transformations in our country at the stage of improvement of the existing system of management. For the current socio-economic situation, which has developed in the countryside of Ukraine, the presence of accumulated problems is characteristic. This is a serious obstacle to the sustainable development of rural areas. With the onset of ongoing reforms in the agrarian sector, there has been an aggravation of crisis phenomena: the level of production has fallen, the resource potential of agriculture has decreased, the demographic situation has deteriorated, the processes of formation of economic entities have stopped, the quality of life of the population has decreased. The presence of imbalances, in turn, has led to the emergence of depressive zones in the countryside, the situation of which is characterized by instability and the presence of very serious problems of economic, social and environmental character.

Recent research and publications analysis. The phenomenon of sustainable development of rural areas was investigated is at the center of the research of both domestic and foreign scientists.

Highlighting previously unsettled parts of the general problem. The article aims at developing theoretical foundations and deepening methodological, conceptual and applied bases of approach to managing the development of rural areas.

Paper main body. The article reveals the theoretical aspects of sustainable development of rural areas. The object of the research is rural areas as a socio-economic and environmental subsystem of society, the subject of research is the process of ensuring the sustainable development of rural areas. During research the author received the following main results: made the analysis of the concept “rural territories”; value and a role of rural territories locates in a national economy; estimated capacity of rural territories in the Ukraine; analyzed the key problem aspects of development of rural territories.

The approaches to the definition of the notion “sustainable development” and “sustainable development of rural territories” are analyzed; it is determined that there is no generally accepted comprehensive definition of the notion “sustainable development of rural territories”; the main goal of sustainable development of rural areas and the main components of sustainable development of rural areas (economic, social, environmental, institutional); the necessity of transition of rural areas in Ukraine to the concept of sustainable development with the aim of resolving acute social and economic problems of rural areas is substantiated.

The approaches to the definition of the notion “sustainable development” and “sustainable development of rural territories” are analyzed; it is determined that there is no generally accepted comprehensive definition of the notion “sustainable development of rural territories” and the main components of sustainable development of rural areas (economic, social, environmental, institutional); justified need of transition of rural territories in Ukraine to the concept of a sustainable development for the purpose of permission of acute social and economic issues of rural areas.

Встановлено, що the rural areas as object of studying demand the complex assessment considering both territorial aspect, and set of the public relations including economic, social, cultural, demographic, ecological and other indicators. In this article the main problems of social and economic development of the village are considered.

In article author stated main methodological prerequisites to the solution of problems of providing a sustainable development of rural territories and managements. Author made the conclusion that the sustainable development of rural territories promotes performance of economic functions by them, including providing with the food, agricultural raw materials, public benefits, production of goods and services, preservation of rural tenor of life and the rural culture, expanded reproduction of the population, growth of level and improvement of quality of his life, maintenance of ecological equilibrium in the biosphere.

Conclusions of the research and prospects for further studies. It is established that Rural territories possess great potential for development of Ukraine which yet remains unrealized, the sustainable development of rural territories promotes performance of economic functions by them, including providing with the food, agricultural raw materials, public benefits, production of goods and services, preservation of rural tenor of life and the rural culture, expanded reproduction of the population, growth of level and improvement of quality of his life, maintenance of ecological equilibrium in the biosphere.

Key words: rural area; sustainable development; economy; system analysis; ecological and economic system.

References

1. Krutykov, V. K., Fedorova, O. V. (2011). *Razvytye selskykh terrytoryy: ynnovatsyy, dyversyfykatsyya*. Kaluha: ZAO Typohrafyya “Flahman”. 216 p. [in Russian].

2. *Zemelnyy visnyk Ukrainy*. URL : [http:// http://zemvisnuk.com.ua/page/ukra-nama-30-sv-tovogo-chornozemu](http://zemvisnuk.com.ua/page/ukra-nama-30-sv-tovogo-chornozemu) [in Ukrainian].
3. Hranovska, L. M., Nyzheholenko, K. S. (2016). Teoretychni pidkhydy do formuvannya katehoriy “sil'ska terytoriya” “sil'skyi rehion”. *Zbalansovane pryrodokorystuvannya*, № 1, pp. 10-15 [in Ukrainian].
4. Mantyno, F. (2019). *Selskoe razvitye v Evrope. Polytyka, ynstytuty y deystvuyushchye lytsa na mestakh s 1970-kh hodov do nashykh dnei*. URL : [http://www.eastagri.org/publications/pub_docs/ Mantino.pdf](http://www.eastagri.org/publications/pub_docs/Mantino.pdf) [in Russian].
5. Semenishyna, Kh. M. (2012). Vyznachennya ponyattya “sil'ski terytoriyi”: sotsialno-ekonomichnyy aspekt. *Naukovyy visnyk Natsionalnoho universytetu DPS Ukrainy (ekonomika, pravo)*, № 4(59), pp. 28-32 [in Ukrainian].
6. Yurchyshyn, V. V. (2005). Sil'ski terytoriyi yak systemoutvoryuyuchi faktory rozvytku ahrarynoho sektoru ekonomiky. *Ekonomika APK*, № 3, pp. 3-9 [in Ukrainian].
7. Malik, M. Y. (2008). Do pytannya staloho rozvytku sil'skykh terytoriy. *Ekonomika APK*, № 5, pp. 51-58 [in Ukrainian].
8. Pro skhvalennya Kontseptsiyi Derzhavnoyi tsilovoyi prohramy staloho rozvytku sil'skykh terytoriy na period do 2020 roku. № 121-r. (2010) [in Ukrainian].
9. Zahorskyi, V. S., Borshchuk, Ye. M. (2011). *Systemnyy analiz kontseptsiyi staloho rozvytku*. Lviv : LRIDU NADU. 256 p. [in Ukrainian].
10. Zahorskyi, V. S., Borshchuk, Ye. M. (2007). Indykatory stiykoho rozvytku ekoloho-ekonomichnoyi systemy. *Visnyk ekonomichnoyi nauky Ukrainy*, № 2, pp. 45-49 [in Ukrainian].
11. Lysenko, L. (2009). Do vyznachennya ponyattya “sil'ska terytoriya”. *Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnya*, № 2 (38), pp. 12-15 [in Ukrainian].
12. Kompleksna prohrama Perspektyvy ahropromyslovoho kompleksu ta rozvytku sil'skykh terytoriy Ivano-Frankivskoyi oblasti u 2005 – 2010 rokakh ta na period do 2015 roku. (2019). URL : http://www.google.com/url?sa=D&q=http://www.if.gov.ua/files/programa_agro.doc&usq=AFQjCNE5N-hgVsdWCvFOzQBhPg8Hkj3Efw [in Ukrainian].
13. Zahorskyi, V. S., Borshchuk, Ye. M. (2008). Teoretyko-metodolohichni osnovy kontseptsiyi stiykoho rozvytku, Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, Stratehiya zabezpechennya staloho rozvytku Ukrainy. Kyiv: RVPS Ukrainy NAN Ukrainy. pp. 82-85 [in Ukrainian].
14. Agenda 21, 1992 United Nations Conferens on Environment and Development / Rio de Janeiro (United Nations) A Conf. 151 / 14. URL : <http://www.un.org>.
15. Borshchevskyi, V. V. (Eds.) (2011). Instytut rehionalnykh doslidzhen. NAN Ukrainy. *Problemy ta perspektyvy rozvytku sil'skykh terytoriy Ukrainy (na prykladi Karpatskoho rehionu)*. Lviv. 60 p. [in Ukrainian].
16. Pro prioritytist sotsialnoho rozvytku sela ta ahropromyslovoho kompleksu v narodnomu hospodarstvi. (2019) [in Ukrainian].
17. Vasyltsiv, T. H., Boyko, V. V. (2016). *Napryamy ta zasoby rozvytku sil'skykh terytoriy v konteksti zmitsnennya sotsialno-ekonomichnoyi bezpeky Ukrainy*. Lviv: Liha-Pres. 260 p. [in Ukrainian].
18. Sabluk, P. T. (2005). Rozvytok sil'skykh terytoriy v konteksti zabezpechennya ekonomichnoyi stabilnosti derzhavy. *Ekonomika APK*, № 11, pp. 4-12 [in Ukrainian].
19. Kompleksna stratehiya rozvytku sil'skoho hospodarstva ta sil'skykh terytoriy na period 2015 – 2020 roky. (2019). URL : <http://minagro.gov.ua/node/16025> [in Ukrainian].

20. Kontsepsiya Derzhavnoyi tsilovoyi prohramy rozvytku ahrarynoho sektoru ekonomiky na period do 2020 roku. (2019). URL : <http://minagro.gov.ua/node/16822> [in Ukrainian].

21. Derzhavna stratehiya rehionalnoho rozvytku na period do 2020 roku. (2014). URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF> [in Ukrainian].

22. Kontsepsiya Derzhavnoyi tsilovoyi prohramy rozvytku ahrarynoho sektoru ekonomiky na period do 2020 roku...

23. Hertseh, V. A., Hazuda, L. M. (2018). Kontseptualni osnovy rozvytku silskykh terytoriy. *Ekonomika i suspilstvo*, Issue 15, pp. 513-518 [in Ukrainian].

Paper submitted: 22.04.2019

Paper accepted: 15.05.2019

Цитування: Загорський В. С., Борщук Є. М. Теоретико-прикладні аспекти дослідження сталого розвитку сільських територій України // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Вип. 2(59) : у 2 ч. Ч. 1 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2019. С. 13—28. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.59.2019.178413>).

Citation: Zahorskyi, V. S., Borshchuk, Ye. M. (2019). Teoretyko-prykladni aspekty doslidzhennia staloho rozvytku silskykh terytorii Ukrainy. *Efficiency of Public Administration*, Issue 2(59), pp. 13-28. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.59.2019.178413>).